

TRESTNÍ PŘÍKAZ VYDANÝ BEZ OHLEDU NA ZJIŠTĚNÝ SKUTKOVÝ STAV

JAN ZŮBEK

Abstract in original language

Autor v článku řeší důsledky, které může mít vydání trestního příkazu za situace, kdy skutkový stav je zjištěn pouze ze spisového materiálu, a soudce tak nemá možnost se s důkazy, které prokazují vinu obviněného, bezprostředně seznámit, přičemž v některých případech by konání hlavního líčení a provedení důkazů před soudem mohlo mít za následek odlišný úsudek soudce a tedy i odlišné rozhodnutí. Poměrně často je trestní příkaz výsledkem zkráceného řízení trestního, kde skutkový stav věci byl objasněn jen v hrubých rysech a k jeho zevrubnějšímu poznání na základě provedeného dokazování, resp. též vyjádření obviněného k důkazům a pro vedení jím navržených důkazů, má dojít teprve v řízení před soudem. Autor v této souvislosti zvažuje, zda v takových případech hrozí ve větší míře než obvykle, že může dojít k nesprávnému a nespravedlivému odsouzení. Společenský zájem na spravedlivém a fakticky správném posouzení každého trestného jednání a právo obviněného na spravedlivé soudní řízení, tak, jak na něj nahlíží naše Ústava, Listina základních práv a svobod i obecné zásady trestního práva, je protiváhou zájmu společnosti na rychlém a efektivním trestním soudnictví. Stávající právní úprava se v tomto ohledu opírá toliko o presumpci odpovědného přístupu soudce a bdělosti obviněného nad svými právy. Vzhledem k vysokému počtu věcí vyřízených trestním příkazem, je možné v praxi narazit na pravomocné trestní příkazy, které byly vydány bez zřetele k nedostatečným skutkovým zjištěním a nebo, které vykazují jiné věcné či formální nedostatky. Podle názoru autora stávající právní úprava by mohla být obohacena o procesní prostředek, jehož pomocí by bylo možné jednoduše odstranit zejména ty očividně nesprávné, nespravedlivé akty aplikace práva. Současně by jeho samotná existence, resp. důsledky jeho aplikace působily na motivačně na samosoudce, aby uvážlivě nakládal s tímto alternativním procesním prostředkem. V závěru příspěvku nechybí možné řešení de lege ferenda.

Key words in original language

Trestní příkaz, obviněný, zjištěný skutkový stav

Abstract

The author of the article deals with consequences of the issuing of a criminal order in a situation when the facts of the case have been ascertained only from files, and the judge has not had a possibility to become directly acquainted with evidence proving the guilt of the accused, and where, in some cases, holding of a trial and producing evidence before court might have led to different judge's conclusions and therefore to a different judgment. Quite often a criminal order is the result of summary criminal proceedings where the facts of a case have only been cleared up in general terms, and the thorough

knowledge of the facts based on producing evidence, on statements of the defendant with respect to such evidence, and on proofs of evidence moved by the defendant should yet be acquired in proceedings before court. In this context, the author considers if, in such cases, there is a greater than usual degree of danger that an erroneous and unjust judgment of conviction may be made. Public interest in fair and factually correct consideration of criminal conduct and the defendant's right to a due process, as it is entailed in our Constitution, the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and in general principles of criminal law, is a counterweight to the interest in quick and efficacious criminal justice. In this regard, current legislation is solely based on the presumption of a responsible attitude of a judge and on alertness of the defendant to his rights. Given to a large number of cases disposed of by criminal orders, it is possible to encounter final and conclusive criminal orders which have been issued regardless of insufficient findings of facts and/or which have other factual or formal deficiencies. According to the author, the current legislation should be enriched with a procedural means by which it would be possible to simply remove obviously wrong, unjust acts of the application of law. At the same time, existence of such means, or consequences of its application, would motivate sole judges to deal with this alternative procedural measure judiciously. In the end of the article a possible solution de lege ferenda is presented.

Key words

Criminal order, defendant, issue of fact

1. OBECNĚ K TRESTNÍMU PŘÍKAZU

Trestní příkaz je formou odklonu, jehož počátky v českém právu spadají už do konce 20. let minulého století a který tak má v českém (československém) trestním procesu poměrně dlouhou historii. Jakkoliv si tento institut prošel poměrně složitým vývojem a v období mezi 1. únorem 1949 a 1. červencem 1973 a dále 1. červencem 1990 a 1. lednem 1994 byl dokonce z právního řádu zcela vypuštěn, skutečnost, že byl v té či oné podobě uplatňován v různých společensko-politických etapách, je sama o sobě dostatečným dokladem, že se jedná o účinný nástroj zjednodušení a zefektivnění soudního řízení v méně závažných případech.

Podstata zjednodušeného (vy)řízení¹, které proto nese označení „zvláštní“ způsob řízení, spočívá v tom, že jde o (vy)řízení bez jednání, bez dokazování, bez slyšení obžalovaného. Jde vlastně o to, že se, s vyloučením rovnosti účastníků, rozhodne pouze na základě obsahu obžaloby. Trestní příkaz tak představuje jeden z nástrojů, kterým je zajišťována rychlost řízení v úseku řízení vedeného samosoudcem, což nepochybně ovlivňuje i celkovou délku trestního

---

¹ Zjednodušené (vy)řízení v tomto smyslu nezaměňovat s pojmem „zjednodušené řízení“ před samosoudcem, které navazuje na zkrácené přípravné řízení [§ 314b odst. 1 ve spojení s § 179a odst. 1].

řízení. Trestní řád zde navazuje na čl. 38 odst. 2 LZPS, kde je mimo jiné stanoveno, že každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů.

Při srovnání s účelem podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého, jde v případě trestního příkazu jen o splnění základního účelu odklonu (tj. zrychlení a zefektivnění procesu), u dalších typů odklonů je jejich účel širší.²

K vyřízení věci trestním příkazem může přistoupit pouze samosoudce poté, co byla státním zástupcem proti obviněnému podána obžaloba nebo návrh na potrestání.³ Trestní příkaz je tak zaměřen toliko ke zjednodušení a tedy urychlení té části trestního řízení, která má být vedena před soudem, nikoliv řízení předcházejícího.⁴ Úspěšné vyřízení věci trestním příkazem eliminuje konání hlavního líčení, řízení o odvolání i řízení o dovolání. Je nutné si uvědomit, že trestní příkaz nešetří čas a námahu jen soudce a obviněného, ale všech dalších subjektů trestního řízení.

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí ve formě trestního příkazu působí obdobné trestněprávní následky jako odsuzující rozsudek,⁵ je zřejmé, že trestní příkaz je nástrojem napomáhajícím k vyšší výkonnosti trestního soudnictví, a to při snaze o zachování jejího základního poslání, jímž je náležité zjišťování trestných činů, spravedlivé potrestání jejich pachatelů, upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti a výchova občanů.

Takováto realizace urychlení a zefektivnění trestního procesu reflektuje poznatky z praxe, kde se na jedné straně soudy a státní zastupitelství potýkají s vysokým nápadem spáchaných trestných činů a na straně druhé řada pachatelů neprojevuje zájem svá obhajovací práva v trestním řízení jakkoli uplatňovat. Řízení v takových případech se navenek jeví jako zbytečné a zabírá čas nejen rozhodujícímu soudci, ale očividně i lhostejnému obviněnému.

S tzv. příkazním řízením se můžeme setkat i v jiných právních předpisech.⁶ Tento formálně jednodušší způsob meritorního vyřízení věci neposkytuje prostor adresátu rozhodnutí, který by mu náležel při standardnímu způsobu vyřízení věci. Podstatné je, že právní řád nikomu, ani v trestním řízení, toto standardní řízení neupírá. Podáním odporu se lze domoci práva na spravedlivý proces, jak jej garantuje čl. 6 odst. 1 EÚLP. Záleží na svobodném rozhodnutí každého adresáta, zda k standardnímu řízení nakonec dojde, zde zjevně podepřeno zásadou každého právního systému “*Vigilantibus iura scripta sunt*” (Právo svědčí bdělým).

---

² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 832.

³ V dalším textu může obžaloba largo sensu zahrnovat návrh na potrestání.

⁴ Ke zjednodušení a urychlení přípravného řízení slouží institut zkráceného přípravného řízení § 179a – 179h.

⁵ Trestní příkaz poté, co nabude právní moci, představuje právní titul pro vykonávací řízení.

⁶ Např. § 150 zákona č. 500/2006 Sb., správní řád, § 172 a násl. OSŘ, § 34a a násl. zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii.

V trestním řízení stav „bdělosti“ obviněného (podezřelého) není podroben takové zkoušce jako v jiných řízeních. Obviněný, nebrání-li tomu nějaká duševní porucha, je srozuměn s tím, že je proti němu trestní řízení vedeno. Navíc trestní příkaz nebude prvním rozhodnutím⁷ v řízení, tudíž by ani pro jeho adresáta jeho existence, do jisté míry i obsah, neměli být překvapením. V tomto lze spatřovat významný rozdíl oproti institutu platebního rozkazu známému z občanského soudního řízení. V jeho případě totiž prvotní informaci o tom, že určité řízení bylo zahájeno, žalovaný obdrží teprve tehdy, až je mu samo toto rozhodnutí doručeno.

Naproti tomu nelze pominout, že ani formálně jednoduchý opravný prostředek, spolu se zajištěnou autonomií vůle jedince s ním nakládat, nemusí vždy spolehlivě zabránit excesům orgánů veřejné moci. A proto se nabízí otázka, zda zrušení rozhodnutí takového charakteru, vydaném v příkazním řízení v rámci trestní justice, má být podmíněno toliko aktivní a relevantní obranou obviněného.

Navíc v tomto institutu preferovaná zásada rychlého procesu, však nemůže být upřednostněna na úkor řádného objasnění věci, což dokazuje její propojení se zásadou oficiality v ustanovení § 2 odst. 4., ale musí být uplatňována s plným šetřením práv a svobod zaručených LZPS a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách (zásada přiměřenosti).

2. KE SPOLEHLIVĚ ZJIŠTĚNÉMU SKUTKOVÉMU STAVU

Jsou-li splněny veškeré zákonem stanovené podmínky, může samosoudce přistoupit k úvaze o vydání trestního příkazu. Trestní příkaz lze vydat i v případech, kdy obviněný ve své výpovědi líčí rozhodné skutkové okolnosti odlišně, než jak vyplývají z jiných důkazů, anebo když popírá své zavinění. Nezbytným předpokladem ovšem i v takových případech je, že skutkový stav je spolehlivě prokázán ostatními opatřenými důkazy, které umožňují rozhodnout o vině a trestu trestním příkazem i bez konání hlavního líčení.⁸

Spolehlivě zjištěný, resp. prokázaný opatřenými důkazy skutkový stav (§ 314e odst. 1, § 2 odst. 5), a to v rozsahu, který je nezbytný pro toto rozhodnutí, je tudíž základním a nepominutelným předpokladem pro takový postup. Tato materiální podmínka by měla být splněna beze zbytku vždy, pokud samosoudce hodlá rozhodnout odsuzujícím rozhodnutím bez projednání věci v hlavním líčení. Přestože zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (§ 2 odst. 5) se uplatní ve všech stadiích trestního řízení, nelze přehlížet, že stupeň pravděpodobnosti učiněných závěrů se od počátku řízení až k meritornímu rozhodnutí postupně zvyšuje. Slovy Nejvyššího soudu *„Pro vydání usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 trestního řádu) není nutné, aby trestná činnost byla spolehlivě*

⁷ Pro zjednodušení je tím označen též záznam o sdělení podezření dle § 179b odst. 3.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 1996, sp. zn. 2 Tzn 121/1996.

prokázána v míře, jako je tomu u obžaloby“.⁹ Různou míru pravděpodobnosti a jistoty zřejmě bude možné nalézt dále mezi obžalobou a odsuzujícím rozsudkem soudu, kde požadavek spolehlivě zjištěného skutkového stavu může být zcela naplněn jen v podobě lidsky dosažitelné jistoty, že se inkriminovaný skutek se stal [§ 226 písm. a)] a že to byl obžalovaný, který jej spáchal [§ 226 písm. c)].¹⁰ Nelze též opomíjet, že rozsah skutkového zjišťování je v přípravném řízení menší než v řízení před soudem. V přípravném řízení musí být objasňovány toliko základní skutečnosti důležité pro posouzení případu [§ 164 odst. 1; též § 188 odst. 1 písm. e) a contrario]¹¹

Trestní příkaz je právní instrument, jehož „vlastnosti“ i „způsob použití“ jsou sice definované zákonem, nicméně jeho výsledné působení, jak pozitivní tak i negativní, je odvislé od prostředí, do kterého byl tento instrument zasazen. Zde je určitý výčet relevantních charakteristik:

- okresní soudy se potýkají nápadem trestné činnosti okolo 100 tisíc případů ročně¹²
- nevydá-li samosoudce trestní příkaz, popř. neučiní-li žádné z rozhodnutí dle § 314 odst. 1, nařídí a poté provede hlavní líčení
- v roce 2009 bylo vyřízeno trestním příkazem 60 494 věcí, v roce 2010 to bylo 50 282 věcí¹³
- trestní příkaz je možné vydat na základě výsledků zkráceného přípravného řízení
- v rámci zkráceného přípravného řízení, zejména z důvodů rychlosti, se odkládá dokazování, jakož i obstarávání některých důkazních prostředků (výslech osob, znaleckých posudků apod.); stejně tak námitky, návrhy obviněného jsou koncentrovány až do stadia řízení soudního
- možnost vrátit věc státnímu zástupci k došetření je limitována důvody v § 188 odst. 1 písm. c); v roce 2009 bylo 517 věcí vráceno státnímu zástupci a v roce 2010 to bylo 495 věcí¹⁴
- o vrácení věci státnímu zástupci k došetření musí soud rozhodnout usnesením, a to včetně jeho odůvodnění; státní zástupce má možnost podat stížnost proti tomuto usnesení
- trestní příkaz obsahuje pouze výrok (často doslovně převzatý z obžaloby, návrhu na potrestání), nikoliv odůvodnění

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1950/2007.

¹⁰ Srov. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 622.

¹¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 543.

¹² Statistický přehled soudních agend za rok 2009, 2010, Ministerstvo spravedlnosti - dostupný na www.justice.cz.

¹³ Statistický přehled soudních agend za rok 2009, 2010, první část, Ministerstvo spravedlnosti, str. 111 – dostupný na www.justice.cz.

¹⁴ Tamtéž.

- v důsledku trestního příkazu je potlačen princip veřejnosti a bezprostřednosti
- není zachována rovnost zbraní účastníků; obviněný má mít možnost uplatnit své argumenty za podmínek, které nejsou jasně (evidentně) nevýhodné ve srovnání se státním zástupcem, což zvláště u zkráceného řízení nebývá splněno
- lhůta pro podání odporu proti trestnímu příkazu činí 8 dní od jeho doručení.

Záměr zákonodárce zvýšit rychlost (bez nutnosti jednání) a zmírnit formálnost (absence odůvodnění) řízení při současně nízké míře kontroly použití trestního příkazu může přivodit efekt zákonodárcem nezamýšlený. Na jedné straně je poměrně vysoký nápad případů, které by měly být projednány trestní justicí při zachování všech ústavněprávních limitů. Na opačné straně stojí apel „orgánů dohledu“ a ústavního soudu nevyjímaje, na zachovávání přípustné délky trestního řízení. Vyřízení věci odklonem musí být pro naprostou většinu z trestních soudců příležitost jak vykázat „nepsaný“ počet vyřízených věcí za určité období a dále vytvořit si časový prostor pro práci na skutkově a právně složitých případech. Popsaná motivace samosoudce, spolu s výše zmíněným minimalismem revize užití odklonu, může vést k aplikacím trestního příkazu i v případech, u kterých to zákon nepřipouští. (Státní zástupce tím, že podal k soudu obžalobu na obviněného, očividně nemá pochybnosti o důvodnosti stíhání obviněného. Podáním odporu proti trestnímu příkazu, z důvodu pochybností o skutkovém stavu, by veřejný žalobce oponoval především vlastním závěrům z přípravného řízení. Rovněž může být motivován jako soudce, neboť tento odklon eliminuje nutnost jeho účasti na hlavním líčení.)

Jak bylo již zmíněno, k uložení trestního příkazu může samosoudce přistoupit po podání obžaloby a bez jejího projednání v hlavním líčení. Soudce se v tomto případě rozhoduje na základě důkazů shromážděných ve spise. S ohledem na to zákon pro vydání trestního příkazu restriktivně stanoví, že skutkový stav musí být spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Míra spolehlivosti opatřených důkazů závisí jen na hodnocení samosoudce, neboť revize trestního příkazu se neprovádí.¹⁵

Absence hlavního líčení zbavuje soudce možnosti poznat objektivní skutečnosti bezprostředně. Názor soudce na věc učiněný na základě spisového materiálu se může změnit v průběhu hlavního líčení. Může k tomu dojít pouze po „bezprostřední“ konfrontaci s důkazy, stejně tak po širším dokazování, než jaké proběhlo v přípravném řízení. Ovšem soudce není jen pasivním divákem, a proto v důsledku zvolené taktiky nebo obratnosti nabyté léty praxe odhalí nové významné skutečnosti, které ho dovedou k odlišnému závěru, než jaký učinili policejní orgán a státní zástupce. Právě zprostředkované a soudem neprovořené

¹⁵ To platí s určitými výjimkami. Ke zrušení trestního příkazu může dojít na základě řízení o podané stížnosti pro porušení zákona (§ 266 a násl.). *Nelze pominout ani možnou nicotnost rozhodnutí, např. samosoudce takto rozhodne o trestném činu, k jehož projednání není příslušný.*

poznatky o trestném činu, implikují určitou míru nejistoty o správnosti rozhodnutí. Tato nejistota může být ještě citelnější u věcí, kde zjednodušenému soudnímu řízení, předcházelo zjednodušené přípravné řízení. Právě značně zjednodušená forma podkladů a závěrů zkráceného řízení anticipuje o to pečlivější zkoumání jejich obsahu. Bude velmi záležet na každém samosoudci, aby se zevrubně seznámil se spisovým materiálem ještě před tím, než zvolí postup, jímž hodlá věc řešit.¹⁶ Opačný než „řádný a zákonný“ postup může znamenat úsporu času a sil, ovšem současně i rezignaci na zjištění pravdy cestou kritické rozumové prověrky shromážděných důkazů a dalších podkladů o skutku *de iure* a jeho posouzení podle zákona.

Právo na spravedlivý proces je podle názoru Ústavního soudu limitem práva na řádný zákonný proces v tom významu, že ne každá nezákonnost rovná se nespravedlivosti a neústavnosti, ale pouze taková, která vede za uvedených předpokladů k vině obviněného. Také sama zákonnost limituje spravedlnost procesu tím, že nezákonný proces jeho spravedlivost přinejmenším ohrožuje, zejména tak, že nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele (§ 1). **Základem takového potrestání musí být skutkový stav věci zjištěný bez důvodných pochybností (§2 odst. 5).** Případné nezákonnosti nelze omluvit účelovým konstatováním, že celková spravedlivost procesu byla přece zachována a tím snad byl garantován i spravedlivý trest. Nezákonný proces nemůže přispět k rozhodnutí o oprávněnosti trestního obvinění proti konkrétní osobě, resp. není s to tuto oprávněnost náležitě garantovat. Proto rámcem spravedlivého procesu může být jedině proces vedený zákonným způsobem. Zákonnost, poněkud schematicky vyjádřeno, je tu formou trestního řízení, spravedlivost pak žádoucí kvalitou (obsahu) trestního řízení (srov. náleží Ústavního soudu č. 69/2003 Sb. n. u. ÚS – Beck, sv. 30, s. 163).¹⁷

3. SPRAVEDLNOST ZARUČENÁ OBVINĚNÉMU ANEB OBVINĚNÝ MÁ SPRAVEDLNOST VE SVÝCH RUKOU

Na rozdíl od soukromého práva je právo trestní více spojeno se zájmem společenským (veřejný) na zákonnosti průběhu a výsledku řízení.¹⁸ Zde se dotýkáme podstaty současného politického systému, jehož nosným pilířem je podřízenost státu a jeho orgánů právu. S ideou právního státu úzce souvisí jistota občanů, že tento systém bude nejen zachovávat, ale i chránit určité stálé hodnoty. Již na konci 19. století britský právník a ústavním teoretik Albert Venn Dicey zařadil maximu „nikdo nesmí být trestán ani omezován, pokud neporušil zákon“ mezi 3 základní principy právního státu.¹⁹

---

¹⁶ Považuji za nepřijatelnou praxi, kdy soudce řešení rozporů mezi důkazy podmiňuje podáním odporu.

¹⁷ s. 89.

¹⁸ Veřejný zájem na potrestání pachatele je obvykle formulován účelem trestání.

¹⁹ *Palekar, S. A. Comparative Politics and Government*, PHI Learning, 2009, str. 64-65, dostupné též zde:

Nepochybně i dnes bude možné artikulovat celospolečenský zájem na tom, aby výkon trestní justice byl prováděn s nejvyšší možnou mírou zodpovědnosti. Mimo jiné proto, aby se stanovení vinny a trestu dotklo pouze osob, u nichž nejsou žádné pochybnosti, že trestný čin spáchali a jsou za jeho spáchání odpovědné. Za tímto účelem jsou do systému trestní justice implementovány mechanismy, které těmto „justičním omylům“ mají zabraňovat. Jak poznamenal Ústavní soud, účelem trestního řízení není jenom „spravedlivé potrestání pachatele“, ale účelem trestního řízení je i „fair“ proces. Existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl ÚS 4/94).

V této souvislosti je na místě otázka, proč břemeno obrany před nespravedlivým, právně i společensky nepřijatelným potrestáním trestním příkazem má ležet pouze na obviněném? Značné procento z celkového počtu věcí je vyřízeno trestním příkazem bez toho, že by si obviněný zvolil obhájce nebo mu byl obhájce ustanoven. V těchto případech bude záležet na řadě okolností, jako jsou například mentalita obviněného (silně submisivní jedinec nemusí překonat zábrany brojit proti autoritativnímu rozhodnutí), jeho znalosti práva a zejména trestně právních norem (obviněný má obavy, že projev odporu proti trestnímu příkazu může zhoršit jeho situaci, navíc netuší, jak by měl posléze postupovat), či rodinné a jiné poměry v jakých se nachází (obává se publicity kriminality, která se může dotknout i osob nejbližších, a proto raději připustí odsouzení trestním příkazem).

Osoby obviněné z trestného činu tvoří velmi široké spektrum, otázku majetkových poměrů či rozumových, osobnostních schopností nevyjímaje. Okolnost, že obvinění v potřebné míře nevyhledají pomoc advokáta, může nasvědčovat nejen lhostejnosti k výsledku trestního řízení, ale též nedostupnosti právnických služeb určité sociální vrstvě obyvatelstva. Tento stav nouze nemůže zcela zhojit ani bezplatné právní poradenství poskytované Českou advokátní komorou nebo ochrana, jakou nemajetnému obviněnému poskytuje trestní řád (§ 33 odst. 2), což ostatně dokazuje i současný stav, kdy jsou tyto prostředky využívány velice okrajově.

S tímto stavem kontrastuje silná motivace samosoudce k tomu, aby věci vyřizoval pokud možno tímto odklonem, pramenící z výrazně zjednodušené formy i procedury a rovněž i vysoké procentní úspěšnosti. Pro nedostatek odůvodnění není možné provést revizi, zda se samosoudce zabýval zjištěným skutkovým stavem, zda mu případné skutkové nebo právní vady byly známy, potažmo absentuje i popis, jak se tento orgán vypořádal s případnými rozpory mezi jednotlivými důkazy. A nejde tu jen o deficit „průhlednosti“ výkonu spravedlnosti, ale i o neuplatnění zásad veřejnosti (zejm. veřejné kontroly zákonnosti postupu) a ústnosti (zejm. verifikace důkazů obviněným), jako standardních kontrolních a ochranných pojistek proti zneužití pravomoci samosoudce. Ta může spočívat jak v

zmíněném přehlížení skutkových nebo právních nedostatků, tak i „neplýtvání energií“, když detailnější obeznámení se se spisovým materiálem, stejně řešení nedostatků jeho obsahu je podmíněno podáním odporu. Opaku nenasvědčuje ani stávající praxe, kde výrok o vině bývá doslova i do písmene převzat z obžaloby (návrhu na potrestání), což usnadňuje práci, ale současně eliminuje známky činnosti samosoudce.

Vše podstatné, co souvisí s vydáním trestního příkazu, se odehrává za „zavřenými dveřmi“, což znesnadňuje kontrolu práce samosoudce. U tohoto institutu chybí nejen kontrola toho, zda samosoudce před tím, než rozhodl, se dostatečně seznámil se spisovým materiálem, ale rovněž jistota, že soudce je osobou, která fakticky rozhodla.

4. CO S PRAVOMOCNÝM TRESTNÍM PŘÍKAZEM?

Zrušení trestního příkazu, který nabude právní moci, je možné podle současné právní úpravy jen v řízení o stížnosti pro porušení zákona vedeného u Nejvyššího soudu (§ 266 a násl.)²⁰, popř. v řízení po povolení obnovy (§ 287 a násl.), které však míří na jiné případy, než je výše popsány. Lze mít pochybnosti o tom, nakolik je schopen odsouzený, který nedisponuje potřebnými znalostmi zejména o trestním procesu, tato opravná řízení sám úspěšně iniciovat. Navíc tato cesta k nápravě nevede přímo, ale spíše různými oklikami. Jde tak o proceduru poměrně zdlouhavou, zatěžující řadu orgánů jak výkonné tak soudní moci,²¹ a její výsledek je odvislý od názoru zaměstnance příslušného útvaru ministerstva, který může věc „odfiltrvat“.

*Podle Jana Musila se trestní řízení dotýká zvláště důležitých a citlivých civilizačních hodnot. Na jedné straně stojí kolektivní, státem reprezentovaný zájem na stabilitě a bezpečí, který příkazuje silným a mocí obdařeným státním orgánům stíhat pachatele trestných činů, na druhé straně stojí zájem slabého jednotlivce být chráněn nejen před zločinem, ale též před zlovůlí a přehmaty státních orgánů v situaci, kdy se ocitne, ať již oprávněně nebo neoprávněně, v roli podezřelého.*²²

Podle mého názoru půjde o složité a citlivé poměřování naproti sobě stojících veřejných zájmů, resp. veřejných statků. V daném případě se

²⁰ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. 7 Tz 90/2011, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 8. 2010, sp. zn. 4 Tz 36/2010.

²¹ Podnět se po prvním vyhodnocení na ministerstvu spravedlnosti adresuje nejbližší nadřízenému státnímu zastupitelství, jež bylo ve věci činné v posledním stupni. Poté co ministerstvo obdrží toto stanovisko státního zástupce, může dojít k vyřízení podnětu. Pokud nedojde k neformálnímu odložení, podá ministr stížnost pro porušení zákona Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud pokud stížnost nezamítne, rozhodne rozsudkem, že byl porušen zákon. Teprve v důsledku toho může dojít ke zrušení trestního příkazu a projednání věci v hlavním líčení.

²² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 101.

střetává na straně jedné zájem na efektivním a rychlém trestním řízení (čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 1 EÚLP, § 2 odst. 4) a na straně druhé zájem na plném uplatnění procesních práv obviněného (čl. 36 a násl. Listiny, čl. 6 EÚLP, § 2 odst. 4 a 13), na zjištění skutečného (objektivně pravdivého) skutkového stavu věci (§ 2 odst. 5) a na předcházení omylům záležejících v odsouzení nevinné osoby (čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 2 EÚLP, § 2 odst. 2 a 5).

V situaci, kdy proti sobě stojí dvě ústavní hodnoty, je nutné sáhnout k testu proporcionality (srov. např. nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01). Vzájemné poměřování ve vzájemné kolizi stojících ústavních hodnot spočívá v následujících kritériích. Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určitou ústavní hodnotu, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiné ústavní hodnoty). Druhým kritériem poměřování je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnávání legislativního prostředku, omezujícího ústavní hodnotu, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se ústavní hodnoty. Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících ústavních hodnot.

Kritérium vhodnosti hledá odpověď na otázku, zda zjednodušené řízení předcházející vydání trestního příkazu v kumulaci s tím, že přezkumu pravomocného trestního příkazu lze de lege lata dosáhnout jen za velice ztížených podmínek, skutečně vede k žádoucímu zrychlení trestního řízení a snížení zatíženosti orgánů činných v trestním řízení.

Jakkoliv se může na první pohled zdát, že tomu tak je, opak je pravdou. Účelem (cílem) trestního řízení má být náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů (§ 1 odst. 1). Míjí-li se trestní řízení naznačenému účelu, ztrácí jakýkoli význam a opodstatnění. V okamžiku, kdy orgány činným v trestním řízení rezignují tuto svou úlohu, ztrácí trestní řízení svůj obsah a stává se pouhou fasádou. Řečeno jinak: „trestní řízení“ slepě upřednostňující rychlost na úkor správnosti rozhodování vlastně trestním řízením tak, jak je pojímáno Listinou, Evropskou úmluvou o ochraně lidských práva a svobod a trestním řádem, vůbec není. K tomu Ústavní soud poznamenal *„Rychlost řízení může být uvažována až v rámci konkrétního - spravedlivého - procesu. Proces, byť by byl garantován jako "rychlý", by neměl rozumného smyslu, pokud by nebyl spravedlivý, negarantoval spravedlivý výsledek, tedy (mj.) pokud by v něm neměl každý možnost domáhat se ochrany svého práva (jde o pojmovou součást procesu). Základní právo dle čl. 36 odst. 1 Listiny každého na ochranu svého práva, realizovatelné v řízení, z povahy věci předchází rychlosti tohoto řízení, je jeho obligatorním východiskem. Jinak by se proces a v něm i jeho rychlost prakticky stávaly samoučelem“* (srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 14/10).

Aplikace kritéria potřebnosti zde konkrétně znamená zvážit, zda cíle, jímž je zrychlení vyřizování méně závažných trestních věcí a odbřemenění trestní justice, nelze dosáhnout jinak, než zásadním ztížením (resp. faktickým znemožněním) možnosti dosáhnout přezkumu pravomocného trestního příkazu.

Nabízí se přitom hned několik opatření, jež mohou ke jmenovanému cíli vést a jež jsou současně konformní s ústavou garantovanými hodnotami. Kromě personálního posílení orgánů činných v trestním řízení a lepší organizace jejich práce včetně specializace jednotlivých osob vystupujících jejich jménem by bylo možno uvažovat rovněž o vyčlenění části tzv. bagatelních skutkových podstat trestných činů z trestního zákoníku a jejich přesun do hmotného správního práva trestního. U některých skutkových podstat trestných činů by bylo možné vést polemiku, zda důvodem jejich zařazení mezi trestné činy soudní byla požadovaná míra škodlivost (závažnost) deliktu, či spíše okolnost, že správním orgánům se v potřebném rozsahu nedařilo věci projednávat a pachatele trestat.²³ Jednoduchou úpravou nevyhovujícího stavu pochopitelně dochází k zahlcování trestního soudnictví věcmi bagatelní závažnosti, což reaktivně působí tlak na co nejjednodušší jejich vyřizování.

Poslední složkou testu proporcionality je kritérium závažnosti posuzovaných hodnot (zájmů) stojících v kontrapozici. Ani z tohoto pohledu nemůžeme být se stavem *de lege lata* spokojeni, když zájem na řádném odhalování trestných činů a spravedlivém trestání jejich pachatelů stejně jako zájem na maximální ochraně práv obviněného jsou *prima facie* vyššími hodnotami než zájem na rychlém vyřizování trestních věcí a ulehčení práce orgánů účastnících se trestního řízení.

Současná podoba trestního řádu je při rozhodování trestním příkazem postavena jednak na presumpci pečlivého a odpovědného postupu samosoudce a jednak na presumpci aktivní obrany právně neodpovědného pachatele. Zákonodárce považuje za dostatečné, pokud nedostatky ve zmiňovaném postupu soudce budou kompenzovány aktivní obranou obviněného a naopak, že nedostatek této obrany obviněného vyváží pečlivý a odpovědný postup samosoudce. Není těžké domyslet, že tento „vyvážený“ ochranný mechanismus může účinně fungovat jen potud, jestliže předpoklad zákonodárce se naplní. Co však s případy, kdy soudce zevrubnější seznámení se s věcí (spisovým materiálem) odkládá na případné hlavní líčení, nebo i přes pochybnost o trestní odpovědnosti obviněného trestní příkaz vydá s tím, že tyto pochybnosti ne/podáním odporu nejlépe potvrdí/vyvrátí obviněný, přičemž v obou zmíněných případech se obviněný nijak nebrání, popř. se brání neúčinně (odpor podaný opožděně nebo někým, komu zákon takové právo nepřiznává apod.). Trestní řád neobsahuje adekvátní kontrolní mechanismus, který by umožnil veřejné moci v rámci organizace trestní justice se vlastními prostředky vypořádat s možným zneužíváním široké aplikační přípustnosti tohoto odklonu.²⁴ Nezřídka jsou právě následky

---

²³ Za všechny je možné zmínit pokus kriminalizovat řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění § 180d trestního zákona. V současné podobě trestního zákoníku např. § 274 odst. 1.

²⁴ Domnívám se, že je odlišná situace u rozhodnutí vydaném po provedení hlavního líčení. Soudce je s trestným činem pachatele, důkazy o něm i pachatelem samým seznámen bezprostředně. Soudce, který provede hlavní líčení tak nikoli jen formálně, ale fakticky naplní zásadu zákonného soudce. Mimoto i samotné veřejné projednání věci s sebou nese značnou schopnost působit na procesní korektnost postupu soudce.

nesprávné aplikace institutu trestního příkazu odstraňovány v řízení pro porušení zákona. Paradoxně pak oproti zamýšlenému účelu trestního příkazu, tj. zjednodušení a zrychlení vyřízení věci, naopak dojde k nežádoucím komplikacím v řízení a k jeho prodlužování.

5. JAK OCHRÁNIT KVALITU ROZHODNUTÍ A PŘITOM NEPOPÍRAT JEHO ÚČEL?

Stát, který koncentruje veškerou působnost a pravomoc v oblasti trestní justice do rukou svých orgánů (soudů, státního zastupitelství a policie), se však dlouhodobě potýká se zabezpečením jejich efektivního fungování. V tomto ohledu je stát stimulován ekonomickou „únosností“ množství finančních prostředků vynaložených k zabezpečení provozu trestní agendy. Stát za tímto účelem (prostřednictvím zákonodárce) zajišťuje potřebnou vyšší produktivitu trestní justice cestou zjednodušeného objasňování a vyřizování trestních případů a tedy nutně za cenu restrikce procesních práv obviněného a jeho obhájce. Výrazně nižší formální nároky na obstarávání a prověřování podkladů rozhodnutí s sebou pochopitelně nesou riziko přehmatu a nespravedlivého odsouzení. Zdá se, že nic nestojí v cestě tomu, aby do trestního řádu byl přijat určitý právní prostředek ke snížení nastíněného nebezpečí. Veřejná moc (stát) by touto zvýšenou péčí o fair proces „spravedlivě“ vyvážila ekonomický profit. Pochopitelně musí být zvolena taková protiváha, která povede k zamýšlenému cíli, tedy posune ochranu lidských práv a svobod k vyššímu standardu a která zároveň s tím nezlikviduje parametr jednoduchého a rychlého vyřizování některých trestních věcí samosoudcem.

Do současné diskuze o reformě trestního procesu je možné předložit dva návrhy na změnu. První návrh spočívá v zavedení určitého (dozorčího) procesního prostředku, který by mohl být uplatněn ke zrušení pravomocných trestních příkazů vydaných v rozporu s ustanovením § 314e odst. 1, popř. též takových, kde skutek nebyl správně právně kvalifikován a nebyla splněna zásada nulla poena sine lege.

Tento právní instrument by měl posloužit při odstranění flagrantních porušení povinnosti rozhodnout trestním příkazem, jen nejsou-li o zjištěném skutku žádné pochybnosti, neboli napravit vady skutkové (error in facto). Dále by mohl sloužit k nápravě jiných podstatných právních vad (error in iure) tohoto druhu odklonu jako např. nesrozumitelnost výroku, odporující si výroky, nesprávná právní kvalifikace.

Opravný prostředek by byl v dispozici odsouzeného, popř. dalších osob, které jsou oprávněny podat odpor ve prospěch obviněného (§ 247 odst. 2). Příslušným soudem k přezkoumání takové vady trestního příkazu by byl soud instančně nadřazený soudu, který rozhodnutí vydal. Rozsah přezkumu by byl omezen toliko na posouzení, zda skutkový stav byl spolehlivě (v potřebné kvalitě a rozsahu) zjištěn a prokázán proto, aby mohla být věc vyřízena tímto odklonem.

Nadřizený soud by nezkoumal jiná tvrzení žadatele (odsouzeného), než právě tato. V případě pochybností by nadřizený soud trestní příkaz zrušil a uložil samosoudci o obžalobě rozhodnout po provedeném hlavním líčení. Pokud by žádosti nevyhověl, žadateli by tuto skutečnost neformálně oznámil. Nebylo by možné domáhat se dalšího přezkoumání tohoto postupu nadřizeného soudu. Z důvodu právní jistoty a ochrany práv nabytých v dobré víře by tento přezkum trestního příkazu bylo možné učinit např. nejpozději ve lhůtě jednoho roku od okamžiku, kdy trestní příkaz nabyl právní moci. Podnět ke zrušení trestního příkazu by se podával prostřednictvím soudu, který toto rozhodnutí vydal. Samosoudce by mohl podnětu žadatele vyhovět, trestní příkaz zrušit v rámci tzv. autoremedury. Po zrušení trestního příkazu by nařídil hlavní líčení.

Nový opravný prostředek by mohl být podán pouze ve prospěch odsouzeného, a proto by měl být spojen s principem zákazu reformationis in peius. Tím by se zamezilo jeho zneužití a dodatečnému přísnějšímu trestání. Nové rozhodnutí, vydané z důvodu předcházejícího chybného rozhodnutí samosoudce, by tedy nemělo přitížit jeho adresátu.

Přínos tohoto opravného prostředku spatřuji zejména v jeho existenci samotné. Právě jednoduchý způsob kontroly respektování jednoho z hlavních cílů trestního procesu, tj. pravdivého zjištění skutkového stavu věci, by měl motivovat především samosoudce k uvážlivému nakládání s tímto druhem odklonu. Jeho výlučná provázanost s trestním příkazem by mohla působit výrazně efektivněji, než stávající mimořádné opravné prostředky.

Jiný (alternativní) návrh změnu spočívá ve vyloučení možnosti vydat trestní příkaz po zkráceném přípravném řízení. Smyslem tohoto zjednodušení a zrychlení přípravného řízení bylo zasadit těžiště dokazování do soudního řízení. Ovšem s ohledem na rozsah zjištěných skutečností a jejich kvalitu se v hlavním líčení často objevují dosud neznámé skutkové okolnosti či svědci jsou vůbec poprvé v řízení vyslyšáni. Policejní orgán je srozuměn, že na jeho velmi zjednodušenou činnost navazuje standardní řízení soudní, a může tedy spoléhat, že všechny důležité skutkové a právní okolnosti případu budou v této etapě řízení objasněny. Spoléhá i na případné odhalení „neviny“ pachatele.

I tento způsob by měl napomoci snížit riziko přehmatu v trestní justici. Nelze však pominout, že takováto změna trestního procesu by se výrazněji promítla do rychlosti vyřizování věci, a mohla by naopak vést k tlaku na policejní orgán, aby se zkrácené přípravné řízení nekonalo.²⁵

---

²⁵ V roce 2010 bylo v rámci České republiky podáno u okresních soudů 46 789 návrhů na potrestání oproti 33 519 podaným obžalobám. Zdroj: Statistický přehled soudních agend za rok 2010, první část, Ministerstvo spravedlnosti, dostupný na www.justice.cz.

6. ZÁVĚR

Trestní příkaz, představující alternativní způsob soudního vyřízení trestní věci, se za dobu své existence osvědčil, coby vhodný nástroj ke spolehlivému fungování trestních soudů. Právě výrazně jednodušší procedura i forma umožňují každému samosoudci udržet vysokou produkci. Autor se však domnívá, že nakládání samosoudce s tímto prostředkem by mělo podléhat určité minimální kontrole, a to nikoliv jen ze strany soukromých osob, ale též vybraných orgánů veřejné moci. Autorem navržené řešení na jedné straně představuje způsob, jakým lze rychle a jednoduše odstranit vadná rozhodnutí a na straně druhé straně, z důvodu úzce vymezeného rozsahu přezkumu, představuje akceptovatelné zatížení druhoinstančních soudů.

Literature:

KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha : C. H. Beck, 2009

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007

Palekar, S. A. Comparative Politics and Government, PHI Learning, 2009

PALOVSKÝ, T. Odklony v trestním řízení a reforma trestního procesu. In Days of Public Law/Dny veřejného práva. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007

STRÍŽ, I., POLÁK, P., FENYK, J., HÁJEK, R. Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 2. díl - trestní řád. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2010

ŠÁMAL P. a kol. Trestní řád, komentář, 6. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2008

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 - § 139. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2009

Contact – email

jan.zubek@deiure.cz